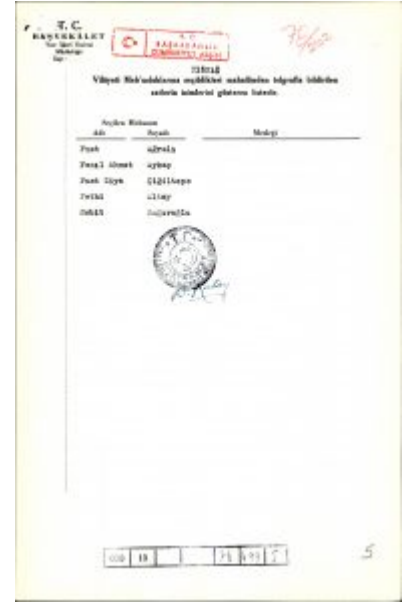

Ali Fuat Ağralı (1878–1957)

Osmanlı Devleti memuriyetinde çeşitli görevlerin yanında pek çok şehirde defterdar olarak bulunmuş İbrahim Ethem Bey'in oğludur. Annesi Fatma Zehra Hanımdır. 1878 tarihinde Midilli'nin Ağra köyünde doğan Ali Fuat Bey, 1934 yılında çıkan Soyadı kanunundan sonra kendi isteği üzere doğduğu köyün adına ithafen Ağra soyadını almıştır. Nüfus kayıtlarında doğum yeri Ağra olan Ali Fuat Bey'in nüfusa kayıtlı olduğu yer ise İstanbul olarak görülmektedir.

Eğitiminin ilköğretim aşamasını İstanbul'un o dönemdeki en ünlü okullarından biri olan Darü't Talim adlı özel bir kurumda tamamlamış, iyi derecede Arapça eğitimi veren bu okulda Arap Edebiyatı dersleri de almıştır. Diğer yandan okulun öğrencileri tarafından çıkarılan Asar-ı Edebiyye adlı dergiye İbn-ül Cezvi'nin *Tehfet-ül Ezkiya Fi Tercemet-ül Ezkiya* adlı eserinin çevirisini henüz 12 - 13 yaşlarında iken yapmış, yazısı derginin pek çok sayısı boyunca yayınlanmıştır. Lise eğitimini ise babasının memuriyet görevini sürdürdüğü Elâzığ'da Mamuretülaziz Mektebi adlı okulda tamamlamıştır.

Yüksek öğrenimi aşamasında önce 1903 yılında Mülkiye Mektebini yani bugünkü adı ile Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni, 1908 yılına gelindiğinde ise Mekteb-i Hukuk-ı Şahane yani İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni birincilikle bitirmiştir. Ertesi yıl, Türkiye'de ilk defa yapılan hukuk doktorası sınavlarını da kazanarak hukuk doktoru unvanını almıştır. Bu yönüyle Ağralı'nın İmparatorluğun son döneminde yetişen önemli aydınlarımızdan ve akademik kökenli maliyecilerimizden olduğu görülmektedir.

İyi derecede Arapça, Fransızca ve Farsça bilen Ağralı, meslek hayatına erken yıllarda başlayarak 1897 tarihinde Elazığ'da Vilayet Merkezi Maarif Mütercimliği yapmış ancak kısa süre sonra istifa ederek bu görevinden ayrılmıştır. 1903 yılına gelindiğinde Mülkiye'yi bitirmesi ardından Sadrazam Mektûbi Kalemî Mülazımlığı görevine atanmıştır. İki yıl sonra Maliye Nezareti Meclisi Maliye Kalemî Kitabeti görevine, 1908 yılında ise Maliye Nezareti Encümen Umur-ı Maliye Kalemî Kitabetine atanmıştır. Ertesi yıl, Maliye Nezareti Hesabat şubesi Devâiri Hesabat Kalemî Kitabeti'ne ve Vilayet Hesap Kalemî Mümeyyiz-i Saniliği görevine getirilmiştir.

II. Meşrutiyetin ilanı ardından Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılına kadar başkentte çeşitli memuriyet görevlerinde çalışan Ali Fuat Bey, önce 1914'te Muhasebe-i Umumiye Müdüriyeti Teftiş Kalemî Mümeyyiz-i Evvelliği'ne

atanmış ilerleyen süreçte Diyarbakır, Kastamonu ve Halep illerinde defterdarlık yapmıştır.

20 Eylül 1917'de Posta, Telgraf Nezareti Muhasebe Müdürlüğü, 7 Mayıs 1918'de Bahriye Nezareti Muhasebe Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir. 13 Mart 1921'de Maliye Vekaleti Muhasebe-i Umumiye Genel Müdürlüğü'ne getirilmiştir.

12 Aralık 1923 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin aynı tarihli altmış altıncı oturumunda gerçekleştirilen seçim sonucunda 132 oy ile Divan-ı Muhasebat Reisi Evcelliğine seçilmiş böylece Türkiye'nin atanan ilk sayıştay başkanı olmuştur. Bu süreçte Lozan Barış Konferansı'na katılan heyete malî müşavir olarak dahil olan Ağralı, burada İsmet İnönü'nün danışmanlığını ve Türk heyetinin saymanlığını da yapmıştır.

1927 yılına gelindiğinde 31 Ekim' de İstanbul Milletvekili seçilmesiyle başkanlık görevinden istifa etmiştir. Ancak ilerleyen süreçte ortaya çıkan koşullar ile 1931 yılında milletvekilliğinden de istifa ederek 27 Mart 1931 tarihinde meclisten aldığı 229 oy ile tekrar sayıştay başkanı seçilerek görevlendirilmiştir. İlerleyen süreçte 1933 yılı itibariyle Elazığ Milletvekilliği 'ne seçilmiş ve takiben Nafia (Bayındırlık) Bakanlığı'na atanmasıyla yaklaşık on yıl boyunca yürüttüğü başkanlık görevinden istifa etmiştir. Böylelikle siyasal hayatı başlayan Ali Fuat Bey, bu yıllarda Maliye Bakanı olan Çankırı Milletvekili Mustafa Abdülhalik Efendi'nin sağlık sorunları nedeniyle bıraktığı bakanlık görevine 4 Şubat 1934 itibariyle atanarak bayındırlık Bakanlığı görevini vekaleten yürütmüştür. Maliye Bakanlığı görevini 1944 yılına kadar devam ettirmiş, bu süreçte, İsmet İnönü, Celal Bayar, Refik Saydam ve Şükrü Saracoğlu hükümetlerinde Maliye Bakanı olarak çalışmıştır.

Bu görevi üstlendiği dönemde Cumhurbaşkanı İnönü'ye teşekkürlerini *"Bu seçimin anlattığı itimadı idame ettirmek ve yüksek direktifleriniz dahilinde işimi yürütmek birinci amacımdır."* sözleri ile sunarak çalışmalarını yürütmüştür. Bu görevi yürüttüğü ilk yıllarda başta Financial Times olmak üzere çeşitli dergilerde dönemin ekonomik yapısı ve **Kemalizm** doğrultusunda ortaya konulan mali anlayışı açıklayan çeşitli makaleler kaleme almıştır. Bu noktada perişan bir biçimde devralınan ülke maliyesinin yeni rejim doğrultusunda takip edilen anlayışla iktisadi alanda yaşadığı değişim, gelişimine dikkatleri çekmiştir.

Diğer yandan 1939'dan itibaren ortaya çıkan ve dünyayı kısa sürede etkisi altına alan II. Dünya Savaşı yıllarında uluslararası alanda var olan tüm zorlu koşullara rağmen Türk Maliyesini idare eden ve ayakta tutan Ali Fuat Ağralı, TBMM'de ülkede kendini gösteren sıkıntılı ekonomik şartlara yönelik olarak çeşitli açıklamalarda bulunmuş ve Mecliste yapılan görüşmelerde aktif olarak yer almıştır. Özellikle mali yıl açılışlarında var olan olağanüstü şartlara göre belirlenen bütçeleri, Büyük Meclise kendisi bizzat sunmuş, bu yıllarda savaş şartları dolayısıyla uygulamaya konulan olağanüstü vergiler hakkında açıklamalar da yapmıştır.

Bu doğrultuda yaptığı açıklamalara göre Avrupa'da süren savaş ve bozulan küresel ekonomik sistemin büyük etkisi ile Türkiye'de ortaya çıkan koşullar, devletin bütçe planlamalarında da kendisini göstermiştir. Bu bağlamda savaş sürecinde ülke genelinde var olan tablo, vatanın korunması ve savunulması amacıyla çeşitli önlemlerin alınmasını da beraberinde getirmiştir. Ancak yaşanan tüm güçlüklerle rağmen bu dönemde hazırlanan savaş bütçeleri bir önceki yıllardan fazla ile belirlenmiştir.

Öğrencilik yıllarından itibaren pek çok takdire layık görülen Ağralı, Hukuk Fakültesindeki başarısı sebebiyle Altın Maarif Madalyasıyla, memuriyeti süresince gerçekleştirdiği üstün hizmetlerinden dolayı Mecidi Nişanı ile Millî Mücadele'deki faaliyetleri üzerine kırmızı şeritli **İstiklal Madalyası**yla ve Lozan'daki mali danışmanlığı sonucunda TBMM takdirnamesi ile onurlandırılmıştır. Bakanlığı döneminde Cumhuriyet maliyesinin ıslah edilmesi ve şekillendirilmesinde, denk bütçe

anlayışının bir sonucu olarak Düyun-u Umumiye borçlarının ödenmesinde, Cumhuriyetin demiryolu politikasının hayata geçirilmesinde ve Türk parasının sağlam bir konum yakalamasında önemli bir rol üstlenmiş, Mülkiye Mektebi'nin Sosyal Bilimler Okulu olarak Ankara'ya nakledilmesinde etkili olduğu gibi Topkapı Sarayı Müzesine 1.5 milyon lira bağış yapılmasını sağlayarak bu özel tarihi eserin korunmasını da sağlamıştır.

Maliye Bakanlığı görevini on yıla yakın bir süre devam ettiren Ağralı, 13 Eylül 1944 tarihinde sağlık durumunun sürekli çalışmasına engel olması sebebiyle Bakanlıktan istifa etmiş, 1946 yılına gelindiğinde Cumhuriyet Halk Partisinden görüş ayrılıkları dolayısıyla ayrılmıştır. Ağralı, Hayatı boyunca günlük yaşamının büyük bölümünü önemli devlet işleri ile doldurmuştur. TBMM tutanaklarına ait zabıt cerideleri de bu yoğun hayatın izlerini taşımaktadır. 1931-1946 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi milletvekilliği görevini yürüten Ağralı'nın meclis görüşmelerinde dördüncü dönemde 32, beşinci dönemde 58, altıncı dönemde 56 ve yedinci dönemde 22 olmak üzere toplamda 168 kez söz aldığı görülmektedir.

Siyasi yaşamı ve mesleği dışında çiçek yetiştirmeyi ve bahçe işleri ile ilgilenmeyi seven Ali Fuat Bey, bu alanda geniş bilgi sahibi olduğu gibi klasik Türk Sanat Musikisi ile ilgilenmiş, klasik batı eserlerine merak duymuştur. 1944 yılında boşanma ile sonuçlanan bir evlilik yapmış olan Ağralı bir çocuk sahibiydi. Hayatının son yıllarını kendisine acı veren zorlu bir hastalık ile geçirmiştir. 1957 yılında bir ziyaret için gittiği İzmir'de rahatsızlanarak 10 Mayıs'ta komaya girmiş ve bilincini yitiren Ağralı, 11 Mayıs 1957 tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi, vasiyeti üzerine İstanbul'a getirilerek Zincirlikuyu Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedilmiştir.

Gökçe SÜZGÜN IŞIK

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

T.C Devlet Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), DH.SAİDd, 107/457.

T.C. Devlet Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), DH.SAİDd, 201/917.

T.C. Devlet Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10 / 13. 77. 23.

T.C. Devlet Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10 / 76. 499. 5.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet, 12 Mayıs 1957.

Cumhuriyet, 8 Şubat 1958.

Yeni Asır, 1 Mart 1940.

Telif ve Tetkik Eserler

Cumhuriyetin 50. Yılında Sayıştay, Sayıştay Yayınları, Ankara, 1973.

Maliye Bakanları (1920- 2000), T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayınları, No: 2000/354, Ankara 2000.

AĞRALI, Fuat, "1943 Yılı Mali Bütçesi", **Maliye Mecmuası**, S 28, 1943. s. 167 – 179.

AĞRALI, Fuat, "Financial Reform Under The Kemalist Regime", **Financial Times**, N 149, 1937. p.21 – 22.

AĞRALI, Fuat, "Kemalist Rejimindeki Mali Islahat, **Maliye Mecmuası**, C 1, S 1, 1937. s. 4 – 12.

AKALIN, Güneri, **Atatürk Dönemi Maliye Politikaları**, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, Ankara, 2008.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sayıştay**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2012.

BABAN, Şükrü, "Türk Borçları", **İktisadi Yürüyüş**, S 79, Haziran 1943. s. 2 – 23.

ÇANKAYA, Ali, **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, Mars Matbaası, Ankara, 1969.

GENÇOSMAN, Nuri, "Divan-ı Muhasebat" **İktisadi Yürüyüş**, S 75, Şubat 1943. s. 6 – 9 – 23.

GÜRHAN, Hüseyin, "Sayıştay'ın Tarihsel Gelişimi", **Sayıştay Dergisi**, S 25, 1997, s.

ÖZTÜRK, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi: TBMM II. Dönem (1923 - 1927)**, C 3. TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.

YAVUZ, Fehmi, **Anılarım**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1972.

YEDEK, Şahin "Atatürk Döneminde Elazığ'ı Temsil Edenler (1920-1938)" **Akademik Bakış Dergisi**, S 48, 2015, s. 37-42.

Elektronik Kaynaklar

Cumhuriyet Dönemi Başkanları, "**Ali Fuat Ağralı**" sayıştay gov.tr (Erişim Tarihi 28 Aralık 2023)

09/09/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-fuat-agrali-1878-1957/?pdf=7102> adresinden erişilmiştir